

UDK 616-053.2
613.95
COBISS.SR-ID 53946889

ЗАШТО И КАДА ЈЕ ВАЖНА ПРИМЕНА СТАНДАРДИЗОВАНИХ УПИТНИКА "AGES & STAGES QUESTIONNAIRES" (ASQ-3)-"УЗРАСТИ И РАЗВОЈ ДЕТЕТА", ЗА ПРОЦЕНУ И ПРАЋЕЊЕ РАЗВОЈА ДЕЦЕ У РАНОМ ДЕТИЊСТВУ?

Драгана Лозановић (1), Марица Милидраг (1), Радован Богдановић (1), Љиљана Сокол Јовановић (1), Марина Виденовић (2), Ивана Степановић Илић (2)

(1) УДРУЖЕЊЕ ПЕДИЈАТАРА СРБИЈЕ; (2) ИНСТИТУТ ЗА ПСИХОЛОГИЈУ, ОДЕЉЕЊЕ ЗА ПСИХОЛОГИЈУ, ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ, УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Сажетак: У педијатријској примарној здравственој заштити једна од основних активности је превенција болести и стања која угрожавају квалитет живота детета и његово свакодневно функционисање у окружењу. Према подацима у свету око 17% деце има неке развојне тешкоће, а тек код 50% њих оне се открију пре пре поласка у школу. Циљ процене развоја је систематично и прецизно рано откривање одступања од нормативног развоја, правовремено предузимање одговарајућих интервенција, као и отклањања или ублажавања поремећаја. Истраживања су показала да је употреба инструмената повећала рано откривање развојних кашњења или поремећаја у развоју (на овај начин открива се 70-80% деце код које постоје развојни проблеми) и дала могућност за рану примену интервентних мера. Сет од 21 упитника Ages & Stages Questionnaires ASQ-3, се користи више од 30 година у свету за скрининг и евалуацију развоја деце посматрањем начина на који деца напредују у важним областима као што су говор, физичка способност, социјалне вештине и вештине решавања проблема све деце узраста од 2 месеца до 5,5 година. Попуњавају га родитељи и враћају професионалцима, а они даље врше процену на основу јасног упутства о поступку уписивања резултата по доменима развоја, бодовања (графички и табеларно) тумачења и саопшавања, као и за обуку родитеља да стимулишу развој кроз игру, тј. како и шта да даље раде са дететом родитеља да стимулишу развој кроз игру, тј. како и шта да даље раде са дететом. У претходних десет година Удружење педијатара Србије, заједно са партнерима, залаже за свеобухватну процену и праћење развоја деце употребом валидних инструмената у оквиру превентивних педијатријских прегледа. Низом пројеката у овој области, едукацијом педијатара и сарадника, применом у пракси, тестиран је и адаптиран а у 2019. години и стандардизован упитник ASQ-3, под називом „Узрасти и развој детета“ (УРД).

УВОД

У педијатријској примарној здравственој заштити једна од основних активности је превенција болести и стања која угрожавају квалитет живота детета и његово свакодневно функционисање у окружењу. Према подацима у свету око 17% деце има неке развојне тешкоће, а тек код 50% њих оне се открију пре пре поласка у школу [1]. То би значило да данас у Србији има 60 000 деце са развојним ризицима и сметњама. Подаци о ситуацији у Србији, добијени током стандардизације упитника „Узрасти и развој детета“ - УРД током 2019. године, указују да је за 8-13% деце потребно стално праћење у неком домену развоја, 4-5% деце је потребно упутити на детаљно испитивање, као и да 16,5% деце не живи у

развојно подстицајној средини [2]. Ако се не чини ништа на нивоу друштва да се преваленција заостајања у развоју смањи на 15% или ниже и ако се заостајање у развоју не решава путем предшколског образовања и патронаже, трошкови су неколико пута виши од актуелних издвајања већине држава за здравство, односно образовање [2]. На нивоу појединца, 43% деце која су у ризику не остваре свој развојни потенцијал и вероватно ће као одрасли изгубити 26% просечних годишњих прихода, што има за последицу сиромаштво [3]. Стога су процеси процене, праћења и подршке развоју сваког детета у фокусу рада педијатријске службе.

Циљ процене развоја

Циљ процене развоја је систематично и прецизно рано откривање одступања од нормативног развоја, правовремено

предузимање одговарајућих интервенција, као и отклањања или ублажавања поремећаја [4]. Процена развојног постигнућа и узраста развоја је упоређивање, нормирање развојних постигнућа у односу на узраст у коме се одређена понашања испољавају у развоју здравог детета, које живи у адекватним (стимулативним) срединским условима тј. упоређивање понашања испитиваног детета са типичним (очекиваним, нормативним, уобичајеним) понашањима која се јављају у развоју здравог детета [5].

Како би се ови процеси одвијали на задовољство деце, родитеља, и самих стручњака, савремени педијатри се не могу ослонити само и искључиво на стручан али недовољно систематичан клинички преглед, већ је потребно да додатно користе информације које им могу обезбедити разни алати у виду упитника, тестова и скала. Уз њихову помоћ се за краће време добија свеобухватнији увид у способности детета и стање здравља, а ако постоје и мања одступања и кашњења у развоју, она се рано откривају и помоћ здравствених радника и сарадника стиже на време, када је и најефикаснија [3].

Резултати истраживања

Истраживања су показала да је употреба инструмената повећала рано откривање развојних кашњења или поремећаја у развоју (на овај начин открива се 70-80% деце код које постоје развојни проблеми) и дала могућност за рану примену интервентних мера. Употреба инструмената елиминира неконтролисане ефекте личних и субјективних стандарда и смањује неуједначености стандарда које примењују различити процењивачи [6]. Поновљеном применом појединих инструмената могуће је пратити резултате.

Сет од 21 упитника Ages & Stages Questionnaires ASQ-3, се користи више од 30 година у свету за скрининг и евалуацију развоја деце посматрањем начина на који деца напредују у важним областима као што су говор, физичка способност, социјалне вештине и вештине решавања проблема све деце узраста од 2 месеца до 5,5 година [7]. Попуњавају га родитељи и враћају професионалцима, а они даље врше процену на основу јасног упутства о поступку

уписивања резултата по доменама развоја, бодовања (графички и табеларно) тумачења и саопшавања, као и за обуку родитеља да стимулишу развој кроз игру, тј. како и шта да даље раде са дететом [8].

У претходних десет година Удружење педијатара Србије, заједно са партнерима, залаже за свеобухватну процену и праћење развоја деце употребом валидних инструмената у оквиру превентивних педијатријских прегледа.

Стандардизован упитник ASQ-3-„узрасни и развој детета“ (УРД)

Низом пројеката у овој области, едукацијом педијатара и сарадника, применом у пракси, тестиран је и адаптиран а у 2019. години и стандардизован упитник ASQ-3, под називом „Узрасни и развој детета“ (УРД). После стандардизације и уноса наших граничних вредности, српска верзија одобрена је од аутора оригиналног ASQ-3, и налази се на порталу издавача (<https://brookespublishing.com/product/asq-3/>).

Удружење је припремило и стручно-методолошко упутство уз српску верзију упитника УРД са описом његовог коришћења као скрининга [8]. Коришћени су наши резултати и препоруке Америчке академије за педијатрију за избор три узраста у којима је потребно свој деци у Србији урадити универзални скрининг, коришћењем српске верије стандардизованих упитника УРД-3 на узрастима:

- 10 месеци (узрасни период од 9 месеци и 0 дана до 10 месеци и 30 дана) или 12 месеци (ако није спроведено у 10. месецу)
- 18 месеци или 24 месеци (ако није спроведено у 18. месецу)
- 30 месеци или 36 месецу (ако није спроведено у 30. месецу).

Циљани скрининг (у било ком узрасту, независно од наведених узраста) може се обавити када лекар, родитељ или други професионалац близак детету изражава забринутост за развој детета или је дете изложено вишеструким ризицима који би могли да угрозе развој [9]. Наша истраживања приликом стандардизације овог инструмента указују да би било пожељно урадити скрининг и у узрасту 48 и 60 месеци [10].

Разлози зашто је УРД препоручен код нас као инструмент за универзални скрининг

развоја и зашто се залажемо за његову примену лежи у његовим предностима: једноставан је за примену - садржи задатке из свакодневног живота детета и лако се може проверити; усмерен је на оно што дете може да уради; садржи низ пратећих материјала за стручњаке и родитеље (Подстицајне активности); укључује и оспособљава родитеље за праћења и подстицање развоја детета. Упитник УРД може да помогне да се открију таленти детета, као и све области у којима је детету можда потребна помоћ. Попуњава га родитељ или старатељ детета. На овај начин се повећава компетентност и самопоуздање родитеља, а напредак детета потврђује осећање да успешно остварују своју родитељску улогу [11]. Наша искуства током примене и током истраживања у процесу стандардизације потврђују да су и у нашој средини родитељи заинтересовани за овај вид заједничког праћења развоја деце [2].

Поред изнетог, значајни разлози леже у чињеницама да је у Уредби о Националном програму за унапређење развоја у раном детињству јасно дефинисана потреба увођења инструмената у свакодневну праксу педијатара и тимова у развојним саветовалиштима домова здравља, а као скрининг за целу популацију препоручени су стандардизовани упитници

УРД [12]. Осим тога, преко 240 педијатара, 250 педијатријских сестара, патронажних сестара, и бројни здравствени сарадници већ су обучени на курсевима Удружења педијатара Србије и партнера. Педијатри су га применили као скрининг код преко 13 000 деце у Србији. Обављена је и едукација будућих едукатора за целу територију Србије. Очекује се да ће у наредном периоду они обучити колеге у својим окружима. Не мање важно је да упитник веома добро прихваћен и од стране родитеља [13].

ЗАКЉУЧАК

Изнете чињенице о скринингу, о значају примене стандардизованог инструмента за праћење развоја, упитника УРД, довољни су разлози да се он уведе у свакодневни превентивни рад педијатара. Да би се у пракси применио за скрининг развоја у раном детињству, сви педијатри би требало да се обуче и да се обезбеди довољан број кадрова, педијатара и медицинских сестара за његову примену, као и да то буде обавезујуће, допуном одговарајућих правилника. Потребно је да се од носиоца права обезбеди права коришћења и набави довољан број примерака Српске верзије упитника УРД, сваке године.

Литература:

1. Лозановић Д, Радивојевић Д: Подршка узајамном односу породице и детета у раном детињству. Водич за здравствене раднике и сараднике у примарној здравственој заштити. Удружење педијатара Србије, Београд, 2017; 41-50.
2. Виденовић М, Степановић Илић И., Лозановић Д. Шта смо сазнали стандардизацијом упитника Узрости и развој детета. У: Зборник предавања 23. семинара Педијатријске школе Србије. Београд; 2021. Доступно на: www.udruzenjepedijatara.rs. преузето 22. 7. 2021.
3. Лозановић Д, Виденовић М, Степановић Илић И. Стандардизовани упитник „Узрасти и развој детета“: ка успешној примени у раду педијатара у Србији. У: Богдановић Р, Радловић Н. Зборник предавања 23. семинара Педијатријске школе Србије. Београд, 2021; Доступно на: www.udruzenjepedijatara.rs. преузето 22. 7. 2021.
4. Миков А, Лозановић Д. Инструменти за процену и праћење развоја деце до пет година. У: Богдановић Р, Радловић Н. (канцеларија): Зборник радова 20. семинара Педијатријске школе Србије. Београд, 2017; 7-15.
5. Лозановић Д, Радивојевић Д: Подршка развоју деце у раном детињству: Инструменти за процену развоја. Удружење педијатара Србије, Београд, 2013.
6. Kliegman RM, St Geme JW, Blum NJ, et al. Nelson Textbook of Pediatrics, 21st ed. Elsevier Saunders, 2019.
7. Squires J, Farrell J, Clifford J, et al. ASQ and ASQ: SE Training Materials by. Paul H. Brookes Publishing Co; 2007. Доступно на: <http://products.brookespublishing.com/ASQSE-2-Users-Guide-P851.aspx>, преузето 2.5.2021.
8. Сокал Јовановић Љ, Милидраг М, Лозановић Д. Tim Projekta "Standardizacija upitnika Ages & Stages-3/Uzrast i razvoj deteta". Стручно-методолошко упутство за примену упитника "Узрасти и развој детета". Доступно на: www.udruzenjepedijatara.rs. преузето 22. 7. 2021.
9. Лозановић Д. Праћење и процена развоја деце у раном детињству. У: Богдановић Р, Радловић Н.: Педијатрија, уџбеник за последипломско усавршавање лекара, II допуњено издање.
10. Виденовић М, Рајић М, Степановић Илић И. и сар. Стандардизација инструмента ASQ-3 за скрининг развоја мале деце у оквиру пилот пројекта система ране интервенције у Србији. Институт за психологију Филозофског факултета Универзитета у Београду. Београд, 2019.
11. Small W. J., Hix-Small H. Examining developmental monitoring and screening in LMICs. Pediatric News, PM; Доступно на: <https://www.mdedge.com/pediatricnews/article/170112/mental-health/examining-developmental-monitoring-and-screening-lmics?print>. Преузето: 7.12.2020
12. Влада Републике Србије. Уредба о Националном програму за унапређење развоја у раном детињству. Сл. Гласник РС 22/16, 2016.
13. Лозановић Д. Зашто се залажемо за примену стандардизованог упитника "Ages & Stages Questionnaires" (ASQ-3) – „Узрасти и развој детета“?. У: Зборник радова: 50. јубиларни Педијатријски дани Србије. Ниш, 2021.

WHY AND WHEN IS IT IMPORTANT TO USE THE STANDARDIZED QUESTIONNAIRE "AGES & STAGES QUESTIONNAIRES" (ASQ-3) - "AGE & DEVELOPMENT OF THE CHILD", FOR ASSESSMENT AND MONITORING OF CHILDREN'S DEVELOPMENT IN EARLY CHILDHOOD?

Dragana Lozanovic (1), Marica Milidrag (1), Radovan Bogdanovic (1), Ljiljana Sokal Jovanovic (1), Marina Videnovic (2), Ivana Stepanovic Ilic (2)

(1) ASSOCIATION OF PEDIATRICIANS OF SERBIA; (2) INSTITUTE OF PSYCHOLOGY, DEPARTMENT OF PSYCHOLOGY, FACULTY OF PHILOSOPHY, UNIVERSITY OF BELGRADE

Abstract: In pediatric primary health care, one of the basic activities is the prevention of diseases and conditions that endanger the quality of life of the child and his/her daily functioning in the environment. According to world data, about 17% of children have some developmental difficulties which are discovered in only 50% of them before they start school. The goal of development assessment is systematic and precise early detection of deviations from normative development, timely undertaking of appropriate interventions, as well as elimination or mitigation of disorders. Research has shown that the use of instruments has increased the early detection of developmental delays or developmental disorders (in this way, 70-80% of children with developmental problems are detected) and provided an opportunity for early application of intervention measures. The set of 21 Ages & Stages Questionnaires ASQ-3 has been used for more than 30 years worldwide to screen and evaluate children's development by observing how children progress in important areas such as speech, physical ability, social and problem-solving skills for children aged 2 months to 5.5 years. It is filled in by parents and returned to professionals, and they further make an assessment based on clear instructions on the procedure of writing results in the domains of development, scoring (graphical and tabular) interpretation and communication, as well as training parents to stimulate development through play, ie. what to do next with the child's parent to stimulate development through play, ie. how and what to do next with the child. In the past ten years, the Association of Pediatricians of Serbia, together with its partners, has advocated for a comprehensive assessment and monitoring of children's development using valid instruments in the framework of preventive pediatric examinations. Through a series of projects in this area, through education of pediatricians and associates, and by application in practice, the standardized questionnaire ASQ-3, entitled "Age and development of the child" was tested and adapted in 2019.

INTRODUCTION:

In pediatric primary health care, one of the basic activities is the prevention of diseases and conditions that endanger the quality of life of the child and his daily functioning in the environment. According to world data, about 17% of children have some developmental difficulties, which are discovered in only 50% of them before they start school [1]. That would mean that today in Serbia there are 60,000 children with developmental risks and disabilities. Data on the situation in Serbia, obtained during the standardization of the questionnaire "Age and development of the child" - URD in 2019, indicate that 8-13% of children need constant monitoring in some area of

development, 4-5% of children need to be referred to a detailed research, as well as that 16.5% of children do not live in a developmentally supportive environment [2]. If nothing is done at the societal level to reduce the prevalence of retardation to 15% or lower and if retardation is not addressed through pre-school education and public health nursing, the costs are several times higher than the current allocations of most countries for health and education [2]. At the individual level, 43% of children at risk do not reach their developmental potential and are likely to lose 26% of average annual income as adults, resulting in poverty [3]. Therefore, the processes of assessment, monitoring and support of the

development of each child are in the focus of the work of the pediatric service.

Objective of development assessment

The goal of development assessment is systematic and precise early detection of deviations from normative development, timely undertaking of appropriate interventions, as well as elimination or mitigation of disorders [4]. Assessment of developmental achievement and age of development is a comparison, standardization of developmental achievements in relation to the age at which certain behaviors are manifested in the development of a healthy child, who lives in adequate (stimulating) environmental conditions, ie. comparing the behavior of the examined child with typical (expected, normative, common) behaviors that occur in the development of a healthy child [5].

In order for these processes to take place to the satisfaction of children, parents, and professionals themselves, modern pediatricians can not rely solely on professional but insufficiently systematic clinical examination, but need to use additional information that can provide various tools in the form of questionnaires, tests and scale. With their help, a more comprehensive insight into the child's abilities and health is gained in a shorter time, and if there are minor deviations and delays in development, they are detected early and the help of health workers and associates arrives on time, when it is most effective [3].

Research results

Research has shown that the use of instruments has increased the early detection of developmental delays or developmental disorders (in this way, 70-80% of children with developmental problems are detected) and provided an opportunity for early application of intervention measures. The use of instruments eliminates the uncontrolled effects of personal and subjective standards and reduces the inconsistencies of standards applied by different evaluators [6]. It is possible to monitor the results by repeating the application of certain instruments.

The set of 21 Ages & Stages Questionnaires ASQ-3 has been used for more than 30 years worldwide to screen and evaluate children's development by observing how children progress in important areas such as speech, physical ability, social and problem-solving skills for children aged 2 months to 5.5 years [7]. It is filled in by parents and returned to professionals, and they further make an

assessment based on clear instructions on the procedure of writing results in the domains of development, scoring (graphical and tabular) interpretation and communication, as well as training parents to stimulate development through play, ie. how and what to do next with the child [8].

In the past ten years, the Association of Pediatricians of Serbia, together with its partners, has advocated for a comprehensive assessment and monitoring of children's development using valid instruments within preventive pediatric examinations.

Standardized questionnaire ASQ-3 - "Age and development of the child" (URD)

Through a series of projects in this area, through education of pediatricians and associates, application in practice, the standardized questionnaire ASQ-3, entitled "Age and development of the child" (URD) was tested and adapted in 2019. After standardization and entry of our borderline values, the Serbian version was approved by the author of the original ASQ-3, and is available on the publisher's portal (<https://brookespublishing.com/product/asq-3/>).

The association also prepared an expert-methodological instruction along with the Serbian version of the URD questionnaire with a description of its use as a screening [8]. Our results and recommendations of the American Academy of Pediatrics were used to select three ages at which it is necessary to do universal screening for all children in Serbia, using the Serbian version of standardized URD-3 questionnaires at the ages:

- 10 months (age period from 9 months and 0 days to 10 months and 30 days) or 12 months (if not implemented in the 10th month)
- 18 months or 24 months (if not implemented in the 18th month)
- 30 months or 36 months (if not implemented in the 30th month).

Targeted screening (at any age, regardless of age) can be performed when a doctor, parent or other professional close to the child expresses concern for the child's development or the child is exposed to multiple risks that could jeopardize development [9]. Our research on the standardization of this instrument indicates that it would be desirable to do screening at the age of 48 and 60 months [10].

The reasons why URD is recommended in our country as an instrument for universal screening of development and why we are in

favor of its application lie in its advantages: it is easy to apply - it contains tasks from the child's daily life and can be easily checked; it is focused on what the child can do; contains accompanying materials for professionals and parents (Incentive activities); includes and trains parents to monitor and encourage child development. The URD questionnaire can help identify a child's talents, as well as any areas where a child may need help. It is filled in by the child's parent or guardian. In this way, the competence and self-confidence of the parents increase, and the child's progress confirms the feeling that they are successfully fulfilling their parental role [11]. Our experiences during the application and during the research in the process of standardization confirm that parents in our environment are also interested in this type of joint monitoring of children's development [2].

In addition to the above, significant reasons lie in the fact that the Decree on the National Program for Improving Early Childhood Development clearly defines the need to introduce instruments into the daily practice of pediatricians and teams in development counseling departments of health centers, and for screening of whole population standardized URD questionnaires are recommended [12]. In

addition, over 240 pediatricians, 250 pediatric nurses, visiting nurses, and numerous health associates have already been trained in the courses of the Association of Pediatricians of Serbia and partners. Pediatricians used it as a screening for over 13,000 children in Serbia. The education of future educators for the entire territory of Serbia was also performed. It is expected that in the next period, they will train colleagues in their districts. It is no less important that the questionnaire is very well accepted by parents [13].

CONCLUSION

The presented facts about screening, the importance of the application of the standardized instrument for monitoring development and the URD questionnaire, are sufficient reasons to introduce it into the daily preventive work of pediatricians. In order for it to be applied in practice for screening development in early childhood, all pediatricians should undergo appropriate training; a sufficient number of staff, pediatricians and nurses should be provided for its application; by amending the relevant regulations that should become mandatory. It is necessary to secure the rights of use from the rights holders and procure a sufficient number of copies of the Serbian version of the URD questionnaire, every year.

LITERATURE:

1. Lozanović D, Radivojević D: Podrška uzajamnom odnosu porodice i deteta u ranom detinjstvu. Vodič za zdravstvene radnike i saradnike u primarnoj zdravstvenoj zaštiti. Udruženje pedijatarata Srbije, Beograd, 2017; 41-50.
2. Videnović M., Stepanović Ilić I., Lozanović D. Šta smo saznali standardizacijom upitnika Uzrasti i razvoj deteta. U: Zbornik predavanja 23. seminara Pedijatrijske škole Srbije. Beograd, 2021. Dostupno na: www.udruzenjepedijatarata.rs. preuzeto 22. 7. 2021.
3. Lozanović D, Videnović M, Stepanović Ilić I. Standardizovani upitnik „Uzrasti i razvoj deteta“: ka uspešnoj primeni u radu pedijatarata u Srbiji. U: Bogdanović R, Radlović N. Zbornik predavanja 23. seminara Pedijatrijske škole Srbije. Beograd, 2021; Dostupno na: www.udruzenjepedijatarata.rs. preuzeto 22. 7. 2021.
4. Mikov A, Lozanović D. Instrumenti za procenu i praćenje razvoja dece do pet godina. U: Bogdanović R, Radlović N. (kancelarija): Zbornik radova 20. seminara Pedijatrijske škole Srbije. Beograd, 2017; 7-15.
5. Lozanović D, Radivojević D: Podrška razvoju dece u ranom detinjstvu: Instrumenti za procenu razvoja. Udruženje pedijatarata Srbije, Beograd. 2013.
6. Kliegman RM, St Geme JW, Blum NJ, et al. Nelson Textbook of Pediatrics, 21st ed. Elsevier Saunders, 2019.
7. Squires J, Farrell J, Clifford J, et al. ASQ and ASQ: SE Training Materials by. Paul H. Brookes Publishing Co; 2007. Dostupno na: <http://products.brookespublishing.com/ASQSE-2-Users-Guide-P851.aspx>, preuzeto 2.5.2021.
8. Sokal Jovanović Lj, Milidrag M, Lozanović D. Tim Projekta "Standardizacija upitnika Ages & Stages-3/Uzrasti i razvoj deteta". Stručno-metodološko uputstvo za primenu upitnika "Uzrasti i razvoj deteta". Dostupno na: www.udruzenjepedijatarata.rs. preuzeto 22. 7. 2021.
9. Lozanović D. Praćenje i procena razvoja dece u ranom detinjstvu. U: Bogdanović R, Radlović N.: Pedijatrija, udžbenik za posle diplomsko usavršavanje lekara, II dopunjeno izdanje.
10. Videnović M, Rajić M, Stepanović Ilić I. i sar. Standardizacija instrumenta ASQ-3 za skrining razvoja male dece u okviru pilot projekta sistema rane intervencije u Srbiji. Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Beograd 2019.
11. Small W. J., Hix-Small H. Examining developmental monitoring and screening in LMICs. *Pediatric News*, PM: Dostupno na: <https://www.mdedge.com/pediatricnews/article/170112/mental-health/examining-developmental-monitoring-and-screening-lmics?print>. Preuzeto: 7.12.2020
12. Vlada Republike Srbije. Uredba o Nacionalnom programu za unapređenje razvoja u ranom detinjstvu. Sl. Glasnik RS 22/16, 2016.
13. Lozanović D. Zašto se zalažemo za primenu standardizovanog upitnika "Ages & Stages Questionnaires" (ASQ-3) – „Uzrasti i razvoj deteta“?. U: Zbornik radova: 50. jubilarni Pedijatrijski dani Srbije. Niš, 2021.